

Iba spotrebné dane by boli skutočne sociálne spravodlivé

Götz W. Werner

Kto viac zarába, mal by aj platiť nadproporcionálne viac daní. To je v zmysle sociálneho vyrovnania medzi bohatými a chudobnými správne. „Široké lakte“ by mali znášať primerane väčší podiel na verejných nákladoch a trocha prerozdelenia „zhora“ „nadol“ ani nie je na škodu. Preto patria progresívne daňové sadzby k základom každého systému priameho zdaňovania výnosov a príjmov. A preto jedna z hlavných námietok proti výlučnému zdaňovaniu spotreby znie, že neobsahuje túto kompenzačnú, spravodlivú podporujúcu zložku. Prečo? Pretože bohatí a lepšie zarábajúci používajú na spotrebu menšiu časť svojich príjmov.

Ak hovoríme len o reálnom príjme bohatých, čo má väčší zmysel, je ihneď jasné, že výlučná spotrebná daň v každej forme, ako aj rovná daň, spôsobuje nasledovné: kto nakupuje viac vysokokvalitného, t.j. drahšieho tovaru a služieb, ten automaticky platí aj viac daní. Mimochodom, podľa mňa nič nebráni tomu, aby sme aj pri spotrebnej dani pracovali s progresívne pôsobiacimi sadzbami. Už dnes máme tri sadzby dane z pridanej hodnoty, a to 0% pri súkromnom nájomnom alebo učiteľských úväzkoch, 7% pre dovšetkým pri potravinách a ďalších tovaroch dennej potreby alebo knihách a nakoniec 19% ako normálnu sadzbu.

Prirodzene, o zaradení jednotlivého tovaru a služby do pri slušnej daňovej kategórie sa môžeme prieť donekonečna. Pra videlným podnetom na pobavenie je tak zaradenie napríklad plemenných koní, zbierok mincí alebo rezaných kvetov do kategórie 7% dane. Menej zábavné už je, že detské plienky, ktoré jednoznačne patria medzi základné potreby, sú zaradené do kategórie normálnej 19% dane. A rovnako absurdné je, že hoci lekár k cene svojich služieb nezaráta žiadnu daň z pridanej hodnoty, na lieky, ktoré predpisuje - a niektoré sú životne dôležité - sa uplatňuje 19% daň. Na tom vidíme, že ani v novom systéme by daňoví experti neboli bez práce.

Čo bráni tomu, - pozor, opäť približné čísla! - aby napríklad základné potraviny boh zdaňované sadbou 3%, ostatné potraviny a pochutiny 10%, ale šampanské, kaviár alebo hľuzovka 80%? Nevie, či by to bolo účelné. Ale ak sa väčšina pre to rozhodne, nech sa páči! Pravdepodobne by potom vo Francúzsku bola loby výrobcov šampanského dostatočne silná, aby prijatiu takéhoto zákona zabránila - čo by sa v Nemecku loby konzumentov šampanského asi nepodarilo.

Prečo autá používané na súkromné účely s výkonom nad 200 koní, alebo s cenou nad 50 000 eur, nezdaňovať štyrikrát vyššou sadzbou ako autá malej a strednej triedy? Prečo na nájomné a radové domy naďalej neuplatňovať nulovú alebo veľmi nízku sadzbu dane z pridanej hodnoty, ale na vily s viac ako desiatimi izbami 100%? Veslice - keďže som od mladosti náruživý veslár - by boli, samozrejme, od dane oslobodené! Naopak jachty s dĺžkou nad 12 metrov by boli zdanené prohibične.

Vidíme, že systém výlučnej spotrebnej dane otvára netušené možnosti, ako bohatých lenivcov a márnotrátňikov poriadne „podojiť“. A čo je úplne najlepšie, nemajú prakticky vôbec žiadnu možnosť,

ako sa plateniu daní vyhnúť alebo ich optimalizovať. Ibaže by svoju loď zaregistrovali na Bahamách, jedli ustrice už iba v Južnej Afrike a pili šampanské iba v Champagne. Na 233 cestu tam si však musia kúpiť letenky v Nemecku. A pretože lietanie chceme z ekologických dôvodov obmedzovať, uplatní sa na letenky aj zvýšená sadzba dane z pridanej hodnoty.

Naopak daň z príjmov zaručuje len zdanlivú spravodlivosť. Jej sociálna vyváženosť je totiž iba na papieri, v skutočnosti sa neuplatňuje. Ako je známe, čím vyšší má niekto príjem, tým ľahšie sa dá jeho daňové zaťaženie „optimalizovať“. Preto je takýto systém v skutočnosti sociálne nespravodlivý. Hoci teoreticky platia lepšie zarábajúci vyššie dane, prakticky umiestňujú svoje peniaze na zahraničné účty a do rôznych úsporných daňových schém. Superbohatí sa rovno sťahujú do Monaka alebo Švajčiarska. A i bežne zarábajúci ľudia si rok čo rok kupujú knihy ako napríklad „1000 úplne legálnych daňových trikov“ s nádejou, že aj pre nich sa tam nájde nejaká daňová medzera. Vyhýbanie sa plateniu daní sa tak stáva národným športom.

Doteraz mi nikto nedokázal vysvetliť, čo je na tom spravodlivé. A už vôbec nevidím spôsob, ako by sme tieto systémové nedostatky mohli odstrániť. Samozrejme, môžeme napríklad na všetkých, ktorí od 1. januára 2007 platia miliónársku daň, uplatňovať drakonické kapitálové, devízové a najlepšie i cestovné kontroly. Iba sa obávam, že s tým budú spojené veľmi vysoké náklady vzhľadom na národohospodársku zanedbateľnosť problému. A samozrejme, stal by sa z toho ďalší program tvorby pracovných miest v sektore daňového poradenstva.

Ešte zopár slov k detailnému problému, ktorý ale robí mnohým starosti pre svoje údajne dramatické účinky, totiž oslobodenie súkromného nájomného od dane z pridanej hodnoty. Má sa toto nájomné v budúcnosti zdaňovať? V zásade je takéto oslobodenie od dane naozaj nesystémové. Naša susedná krajina, Rakúsko, napríklad toto oslobodenie od dane z obratu nepozná, tam sa na bytové nájomné uplatňuje znížená sadzba 10%. Pre nájomné platí to, čo aj pre iné ceny. Všetky dane sú obsiahnuté v investíciách prenajímateľov, a preto nakoniec i v cene nájomného. Pretože si prenajímatelia neúčtujú žiadnu daň z pridanej hodnoty, nemôžu dostať od daňového úradu vrátenú ani veľkú časť daní zaplatených pri nákupe od svojich dodávateľov. A teda musia všetky dane, ktoré zaplatili pri týchto nákupoch, započítať do ceny nájomného. Celý systém tak akoby ostával stáť na predposlednom stupni a daň z pridanej hodnoty sa pre prenajímateľov bytov stáva skutočnou firemnou daňou - na rozdiel od dane z pozemkov, ktorej výšku každý nájomca pozná na cent presne z vyúčtovania vedľajších nákladov, je daň z pridanej hodnoty na nájomcu prenášaná skryto.

Nakoniec je to všetko - ak chceme nájomné zdaňovať - otázkou veľmi dlhodobej zmeny. Pretože prenesená daňová záťaž je obsiahnutá v investíciách prenajímateľov, a tie boli často uskutočnené aj pred desaťročiami. Prakticky to znamená, že bytové nájomné môžeme zaťažiť postupne daňou z pridanej hodnoty iba v budovách postavených (alebo úplne zrenovovaných) od istého roku, pričom by sa, samozrejme, znížilo čisté nájomné. Záver je nasledujúci: Ak sa to urobí technicky správne a postupne, výška nájomného sa nezmení, v každom prípade nie z dôvodu možného zaťaženia daňou z pridanej hodnoty.

Zásadnou chybou nášho súčasného daňového systému je jeho silná viazanosť na peňažné toky. Peniaze sú pritom iba nominálnym medziokvivalentom, istým druhom depozitu na budúce protiplnenia. Peňažné platby sú iba istým druhom zúčtovacieho aktu, akýmsi „predbežným záznamom“ hospodárskeho systému, ktorým sa zaznamenáva, kto ešte nedostal reálne protiplnenie za svoju odvedenú prácu, a preto má na takéto vyrovnanie nárok. Vlastníctvo peňazí a peňažný majetok vyjadrujú práve stav, keď ešte nie sú vyrovnané reálne, spotrebovateľné výkony spoločnosti. Nieкто niečo vykonal a ešte mu chýba protiplnenie - toto je zaznamenané držbou peňazí.

Naopak občan, ktorý má odvieť daň už pri prijatí peňažného protiplnenia, to pociťuje tak, akoby sa štát tlačil do „nákupného radu“ pred neho. A to znechucuje. Naša spoločnosť zdaňuje systémom zdaňovania výnosov už *prispevanie* jednotlivca k vznikajúcej spoločenskej hodnote, a nie - ako spotrebná daň - jeho *odoberanie* z ukončenej, hotovej spoločenskej hodnoty potláča tým rozvoj osobnej iniciatívy - a tak nechtiac znižuje spoločenský blahobyť.

Zato zdaňovanie spotreby, ktoré najprv nechá rozvinúť celý príspevok bez zdanenia, už svojim uplatňovaním vytvára povedomie o skutočnom prerozdelení celospoločenský vy tvorenej hodnoty medzi jednotlivým občanom a verejným sektorom. V okamihu, keď jednotliviec niečo pre seba prijíma, teda využíva výsledky celospoločenský vykonanej práce, je omnoho otvorenejší tomu, aby aj druhí, ktorí sú zodpovední za poriadok v spoločenskom živote, dostali na to potrebné prostriedky a im prislúchajúci podiel na spoločenskej hodnote. Je omnoho pripravenější podeliť sa!

Dovedna sa tak celkový proces financovania nášho spoločenstva ako proces prerozdelenia národného dôchodku stane prehľadným a pre občana zrozumiteľným. Pretože občania odovzdávajú štátu *každým* spôsobom zdaňovania časť nimi vytvoreného spoločenského blahobytu na rovnako nimi určované verejné účely. Tým poverujú svoj verejný sektor sledovaním a uskutočňovaním tých verejných cieľov, ktoré oni očakávajú od štátu - nie štát od občanov! Verejný daňový systém nie je žiadna forma „povolenej lúpeže“, ale nástroj občanov na utváranie spoločnosti. Tým sa rieši i záhada ekonomicky mimoriadne podkutého romantika Novalisa: vzťahy medzi občanmi sa v demokratickom zriadení upevňujú rozumným a prehľadným daňovým systémom rovnako, ako sa upevňujú medzi ľuďmi častým darovaním kvetov.